

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Toekomst Europa vergt consensus Angelsaksisch en Rijnlands model

Wij staan voor een fundamentele keuze in Europa. Willen wij een samenleving gericht op groei en nieuwe mogelijkheden, een maatschappij die grotere inkomensverschillen aanvaardt, maar ook minder uitsluiting? Of willen wij een samenleving die meer is gericht op gelijkshakeling en nivellering, maar ook meer uitsluiting met zich meebrengt? In ons streven naar een rechtvaardige en praktisch goed functionerende Europese samenleving moeten we proberen een menselijke, 'warme' benadering te combineren met efficiency, en individuele, eigen verantwoordelijkheid met gemeenschapsgevoel.

---

door *Onno Ruding*

De auteur is onder meer oud-minister van Financiën en voorzitter van de raad van toezicht van het Centre for European Policy Studies (CEPS).

DE INTERNE MARKT BLIJFT HET HART VAN DE Europese integratie. Pogingen van lidstaten, vooral in een tijd van financiële crisis en stijgende werkloosheid, om die interne markt of de euro – en de daarmee gepaard gaande discipline – te verzwakken door staatssteun of door beperking van transacties binnen de EU, hebben een kortzichtig nationalistisch, protectionistisch of discriminerend karakter en verzwakken op langere termijn niet alleen de Europese integratie, maar ook groei en werkgelegenheid in de EU. De nieuwe Europese Commissie heeft als haar prioritaire verantwoordelijkheid dergelijke tendensen te bestrijden en ook de nog ontbrekende elementen van die interne markt, vooral in het dienstenverkeer, aan te pakken.

De EU dient ook te streven naar een zwaardere Europese component bij de bestrijding van de financiële crisis: niet voornamelijk nationale maatregelen met mogelijk negatieve effecten op andere lidstaten, maar meer gecoördineerde actie gebaseerd op voorstellen van een actieve Commissie. Dit geldt voor zowel stimulerende maatregelen als exitstrategieën ten aanzien van de banken.

De EU-begroting moet herzien worden: in de volgende meerjarenbegroting vanaf 2014 is een (verdere) verschuiving binnen het totaalbedrag gewenst ten gunste van de 'toekomst', ter bevordering van concurrentiekracht, economische groei en werkgelegenheid: meer uitgaven voor onderzoek, onderwijs, innovatie en infrastructuur. Dat moet gepaard gaan met minder uitgaven van het 'verleden': subsidies voor landbouw en regionale/structurele programma's, vooral in de rijkere lidstaten.

De EU heeft behoefte aan 'meer Europa' op een klein aantal beleidsterreinen waar de huidige, voornamelijk nationale aanpak onvoldoende effectief blijkt te zijn, ten nadele van de Europese burgers: meer gemeenschappelijk EU-beleid inzake vooral energie/klimaatverandering en justitie/binnenlandse zaken: immigratie, asiel, drugs en bestrijding van misdaad en terrorisme. Een effectiever gemeenschappelijk immigratiebeleid is niet alleen nodig voor de interne veiligheid, maar ook voor een beter functionerende arbeidsmarkt: betere aansluiting van de immigrerende werkers (geschoolde respectievelijk ongeschoolde) met de behoeften in de lidstaten (waarbij demografische wijzigingen zoals krimp van de bevolking van belang zijn) en ook betere integratie van legale immigranten.

De huidige financiële crisis confronteert alle lidstaten met het pijnlijke dilemma dat enerzijds herstel van het volume van bankkrediet aan ondernemingen (vooral het mkb) en personen nodig is om de recessie en de werkloosheid te bestrijden, maar dat anderzijds veel banken genoodzaakt zijn prioriteit te geven aan de hoognodige versterking van haar verzwakte balansen door middel van kapitaalverhogingen en vermindering van schulden en activa (*deleveraging*). Dit laatste betekent echter minder kredietverlening.

Het is essentieel voor het behoud van de concurrentiepositie van productie van goederen en diensten in Europa tegenover landen als China, India, en Brazilië, maar ook de VS, dat het bedrijfsleven doorgaat met zijn pogingen die concurrentiekracht te verbeteren op vier essentiële punten: hogere arbeidsproductiviteit per gewerkt uur; meer gewerkte uren (per week en per jaar); hogere pensioenleeftijd en lager loonniveau per uur (vergeleken met concurrenten). Die vier elementen vormen tot op zekere hoogte alternatieven. Verbetering is niet overal tegelijk nodig, maar het gecombineerde effect moet positief zijn: anders nemen de problemen voor groei en werkgelegenheid toe.

Tevens moet worden gestreefd naar verlaging van de last van de sociale premies, die voor zowel werknemers als werkgevers in Europa hoog zijn: zij vormen een bedreiging voor zowel de koopkracht als de concurrentiepositie en werkgelegenheid. De ‘gemakkelijke’ oplossing van hogere bijdragen uit de nationale schatkisten om financiële gaten in de sociale fondsen op te vullen werkt niet op de langere termijn, vanwege de nadelen van toenemende begrotingstekorten en/of belastingverhogingen. De aanpak moet geschieden door beheersing van stijgende uitgaven in de sociale zekerheid en zorg. Het is echter onwaarschijnlijk dat een gemeenschappelijk EU-beleid hier kan helpen: sociaal beleid is immers in hoofdzaak een nationale verantwoordelijkheid.

SOCIAALECONOMISCHE SYSTEMEN

Sinds de ineenstorting van het communisme is ‘het’ kapitalisme het dominante sociaaleconomische systeem geworden. De vraag is echter: welke versie van het kapitalisme? In de traditie van de sociale leer van de katholieke kerk is de encycliek *Centesimus Annus* uit 1991 van paus Johannes Paulus II van groot belang – vooral paragraaf 42, waarin radicale laissez-faire-kapitalistische ideologieën worden verworpen, en waarin de positieve rollen van onderneming, markt en privé-eigendom, naast rechtsstaat, democratie, solidariteit, rechtvaardigheid en menselijke waardigheid, als essentiële en goede elementen worden benadrukt. De term ‘sociale markteconomie’ wordt niet genoemd, maar wel bedoeld. De staat heeft belangrijke taken in de economie (paragraaf 48), maar de encycliek levert kritiek op verregaande staatsbemoeienis in de vorm van voorschriften, subsidies en belastingen. Hier ontspoot de welvaartsstaat in de verzorgingsstaat die bovendien strijdt met het beginsel van de subsidiariteit. Onlangs heeft paus Benedictus XVI in zijn encycliek *Caritas in Veritate* weliswaar frequent naar *Centesimus Annus* verwezen, maar toch een andere toon gezet: vermoedelijk (mede) vanwege de ervaringen met de financiële crisis worden diverse negatieve elementen van ons huidige economisch-sociale model benadrukt.

In (West-)Europa worden levendige debatten gevoerd over het karakter en de passende omvang van de welvaartsstaat, die in de afgelopen decennia is gedegenereerd. Hoewel verscheidene landen, waaronder Nederland, al correcties hebben aangebracht, kampen de meeste landen met excessief hoge financiële lasten op de overheidsbegrotingen die (mede) zijn veroorzaakt door de sociale zekerheid, de zorg en de pensioenen (inclusief AOW). De bezwaarlijke indirecte effecten betreffen de demoraliserende druk op de solidariteit in de samenleving, in de vorm van hoge belastingen en pre-

mies, maar ook de negatieve invloed op het functioneren van de arbeidsmarkt, de creatie van nieuwe banen en de structurele werkloosheid.

FUNDAMENTELE KEUZE

Wij staan voor een fundamentele keuze in Europa. De ene mogelijkheid is prioriteit geven aan flexibiliteit, mededinging, deregulering en werkgelegenheid door middel van het scheppen van additionele banen. Dat is een sociaal beleid, in de zin dat het leidt tot meer werkgelegenheid door vermindering van de rigiditeiten in onze samenleving – vooral op de arbeidsmarkt, het socialezekerheidsstelsel en het belastingstelsel – die de basis vormen voor de hoge structurele werkloosheid. Het alternatief is prioriteit geven aan veiligheid, bescherming, financiële rechten via relatief hoge en langdurige uitkeringen, en voorts sociale cohesie en werkgelegenheid door middel van het behouden van bestaande banen. Dat betekent een rigide arbeidsmarkt en overheidssubsidies om inefficiënte verlieslijdende

*Er moet een verdere
verschuiving komen van
uitkeringen en bijstand
naar werk*

ondernemingen in leven te houden.

Ook dat is een sociaal beleid, maar op fundamenteel andere wijze.

Willen wij een samenleving gericht op groei en nieuwe mogelijkheden, een maatschappij die grotere inkomensverschillen aanvaardt, met wellicht minder recht-

vaardigheid (*equity*) maar ook minder uitsluiting (*exclusion*)? Of willen wij een samenleving die meer is gericht op gelijkenschakeling en nivellering, met meer *equity* maar ook meer uitsluiting (structurele werkloosheid, langdurige en kostbare sociale vangnetten)? De ervaring in moderne industriële economieën leert dat op de langere termijn een relatief hoog minimumloon en het ontbreken van prikkels om werk te vinden of zich te (her)scholen, resulteren in een lage participatiegraad in het arbeidsproces en hoge structurele werkloosheid. Hetzelfde effect hebben zware – wettelijke of financiële – obstakels om werknemers te ontslaan: ‘If one cannot fire people, one does not hire people.’ Er moet een verdere verschuiving komen van uitkeringen en bijstand naar werk.

De discussies in Europa gaan dikwijls over de verschillen tussen het sociaaleconomische model in Europa en dat in de VS. De verschillende kapitalistische systemen worden veelal beschreven als het Rijnlandse versus het Angelsaksische model, waarbij het eerste neerkomt op een sociale markteconomie en het tweede dicht bij een vrijemarkteconomie zou zitten. Deze karakteristieken zijn behulpzaam in het analyseren van de voor-

en nadelen. Ik maak echter bezwaar tegen de veelgehoorde stelling dat er één Europees model bestaat. De feiten wijzen anders uit: binnen Europa bestaan er substantiële verschillen. Er is de Britse, de Zuid-Europese, de Scandinavische, de Centraal-Europese variant van het kapitalisme, naast de Rijnlandse, met soms flinke verschillen. Zelfs het Rijnlandse model is niet uniform. Een belangrijk voorbeeld: in Duitsland speelt de Mitbestimmung met 50% werknemersvertegenwoordigers in de Raden van Commissarissen van individuele ondernemingen een grote rol, terwijl in Nederland de SER bij wet een permanent algemeen forum biedt voor tripartiet overleg tussen vakbonden en werkgeversverbonden, samen met leden benoemd door de overheid.

De ideale aanpak zou zijn een soort compromis waarbij de beste elementen van beide modellen worden gecombineerd. In de huidige wereld van globalisering, open economieën en scherpe concurrentie biedt het flexibele Angelsaksische model enige voordelen, maar die moeten worden gecombineerd met essentiële elementen uit continentaal West-Europa, vooral stevige ondersteuningsmechanismen die de overheid verschaft aan degenen die werkelijk in een economisch of sociaal zwakke positie verkeren. Dus een sociaal vangnet dat voldoende hoog, breed en fijnmazig is. Maar tegelijk kritisch zijn over hoge sociale uitkeringen voor degenen die slechts tijdelijk werkloos of ziek zijn of die niet bereid zijn aangeboden werk te accepteren, en streng optreden tegen illegaal verkregen sociale uitkeringen. Er moeten duidelijke voorwaarden worden gesteld op het gebied van (her)scholing, training en aanpassing aan wat mogelijk en beschikbaar is. Europa moet ook de les trekken uit de ervaringen van de laatste veertig jaar, namelijk dat in de huidige (internationale) samenleving problemen met werkgelegenheid niet werkelijk worden opgelost met nationalistische/protectionistische maatregelen en evenmin met dikwijls kunstmatige creatie van banen in de overheidssector of het in stand houden van banen in structureel verlieslijdende ondernemingen.

In ons streven naar een rechtvaardige en praktisch goed functionerende Europese samenleving moeten we proberen een menselijke, ‘warme’ benadering te combineren met efficiency, en individuele, eigen verantwoordelijkheid met gemeenschapsgevoel. Passende zorg kan worden verstrekt door de overheid en door medeburgers of organisaties in het maatschappelijk middenveld.